

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

УРАДНИК ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології
та державного управління
д.політ.н., доцент
_____ Чальцева О.М.
« ____ » _____ 20__ р.

**УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Спеціальність 052 Політологія
Бакалаврська робота

Науковий керівник:
Неприцька Т.І.,
к. політ. н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)
Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2021

АНОТАЦІЇ

Урадник І.О. Українсько-польська трудова міграція в умовах пандемії COVID-19

У роботі досліджено поняття «трудова міграція» та політико-правове регулювання українсько-польської трудової міграції. Проаналізовано динаміку ставлень до українських трудових мігрантів у Польщі, та визначено основні чинники, що формують дані ставлення. Висвітлюється сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах пандемії COVID-19, та визначено вплив пандемії на динаміку української трудової міграції до Польщі. Розглянуто українську політику реагування на повернення трудових мігрантів внаслідок коронавірусної кризи. Застосовані структурний, історичний, системний та інші методи.

В ході роботи визначено, що в сфері українсько-польської міграційної політики зростає попит на політико-правове регулювання, а польська політика реагування на коронавірусну кризу була досить ефективною, що забезпечить подальший ріст української трудової міграції до Польщі. Визначено, що Україна зазнає поразки в збереженні свого трудового потенціалу та захисті прав трудових мігрантів. За результатами дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вирішення проблемних питань пов'язаних з українською трудовою міграцією, зокрема в період пандемії COVID-19.

Ключові слова: Україна, Польща, міграція, трудова міграція, пандемія COVID-19.

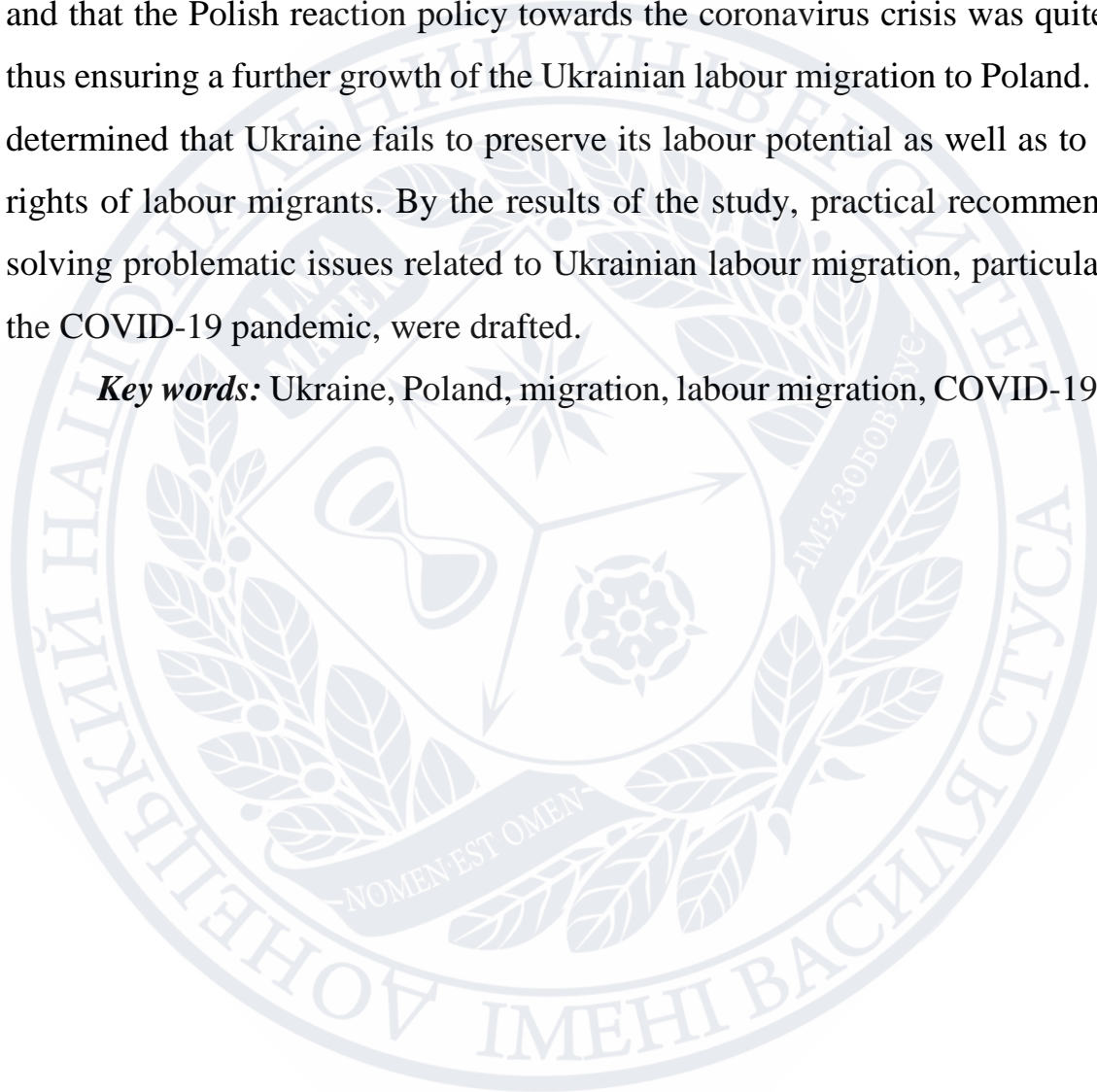
Uradnyk I.O. Ukrainian-Polish Labour Migration in Conditions of COVID-19 Pandemic

The paper studies the concept of “labour migration” and the political and legislative regulation of the Ukrainian-Polish labour migration. The study analyses the dynamics in the attitudes towards Ukrainian labour migrants in Poland as well as determines the main factors that shape these attitudes. The paper highlights the current state of Ukrainian labour migration to Poland in conditions of COVID-19 pandemic

and determines the influence of the pandemic on the dynamics of the Ukrainian labour migration to Poland. The reaction of the Ukrainian policy to the return of labour migrants due to the coronavirus crisis is studied. The structural, historic, systemic and other methods have been used in the study.

In the course of the study it has been determined that there is a growing demand for the political and legislative regulation in the field of Ukrainian-Polish migration and that the Polish reaction policy towards the coronavirus crisis was quite effective, thus ensuring a further growth of the Ukrainian labour migration to Poland. It has been determined that Ukraine fails to preserve its labour potential as well as to protect the rights of labour migrants. By the results of the study, practical recommendations on solving problematic issues related to Ukrainian labour migration, particularly, during the COVID-19 pandemic, were drafted.

Key words: Ukraine, Poland, migration, labour migration, COVID-19 pandemic.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА БАЗА	7
1.1. Трудова міграція як категорія політичної науки	7
1.2. Політико-правове забезпечення трудової міграції	11
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	18
2.1. Особливості перебування українських трудових мігрантів в Польщі	18
2.2. Сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах коронавірусної кризи	26
2.3. Повернення трудових мігрантів в Україну як реакція на коронавірусну кризу	34
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	44
ДОДАТОК А	52

ВСТУП

Українська трудова міграція набула масового характеру, за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, до 2031 р. населення України скоротиться до 39,5 млн. осіб. Починаючи з 2015 р. кількість мігрантів зростає з кожним роком, причиною стала анексія Криму та війна на Сході України, що спричинило ускладнення соціально-економічного становища та економічну кризу. Національний банк України в своїх звітах вказує, що за умови продовження відтоку робочої сили з України на ринку праці буде створюватись диспропорція між попитом та пропозицією, що призведе до зростання цін та уповільнить темпи економічного зростання. Оскільки виїжджає переважно молодь погіршується і демографічна ситуація, зменшується кількість робочої сили, але люди соціальні потреби яких потрібно забезпечувати, залишаються. За даними Державної служби статистики України основною країною призначення для українських заробітчан є Польща, яка в свою чергу як країна реципієнт, вдало проводить політику з заохочення трудової міграції, і дає можливість українцям користуватися всіма соціальними бонусами та право отримувати європейську зарплатню, що й пояснює обрання саме польського напрямку. Березень 2020 р. приніс за собою проблеми глобального масштабу у вигляді світової пандемії COVID-19 та зумовив формування нового порядку денного як України і Польщі, так і світу загалом. Впроваджені карантинні обмеження поставили нові виклики для українсько-польської трудової міграції. Держави почали вживати жорсткі обмеження задля нерозповсюдження вірусу, що спровокувало закриття кордонів між Україною та Польщею і хвилю повернення трудових мігрантів до України, більшість з яких втратили роботу. Таким чином, актуальність дослідження полягає в визначенні впливу пандемії COVID – 19 на українсько-польську трудову міграцію, її динаміку та формування нових умов і можливостей для українських заробітчан.

Сьогодні тема української трудової міграції в період коронавірусної кризи досить актуальна та досліджується багатьма українськими науковцями (О. Малиновська, Е. Лібанова і тд.) втім, висвітлення особливостей українсько-

польської трудової міграції в період пандемії COVID – 19 не досліджене в повній мірі, та потребує детального аналізу.

Мета дослідження – виявити основні тенденції розвитку українсько-польської трудової міграції в умовах пандемії COVID – 19.

Завдання:

- з’ясувати поняття «трудова міграція» як категорії політичної науки;
- дослідити розвиток політико-правового регулювання бази міграції в українсько-польських відносинах;
- проаналізувати динаміку ставлень до українців у Польщі, та визначити формуючі чинники;
- розглянути сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах коронавірусної кризи;
- спрогнозувати кількість легальних українських заробітчан у Польщі в 2021 р., та визначити вплив COVID – 19 на неї;
- розглянути реакцію України на повернення трудових мігрантів в наслідок коронавірусної кризи.

Об’єктом дослідження є трудова міграція українців.

Предметом дослідження є українсько-польська трудова міграція в умовах пандемії.

З’ясування мети і означення завдань дослідження зумовили наступні **методи наукового пошуку:**

- Структурний метод допоміг виокремити поняття трудової міграції;
- Історичний метод був використаний для вивчення розвитку політико-правової бази міграції в українсько-польських відносинах;
- Метод моделювання та аналізу дозволив вивчити динаміку ставлень до українців в Польщі, та визначити їх формуючі чинники;
- Системний метод допоміг проаналізувати сучасний стан української трудової міграції до Польщі, політику реагування та мінімізації

наслідків спричинених карантинними обмеженнями в сфері трудової міграції Польщею та Україною.

— Метод математичної екстраполяції використаний для прогнозування кількості легальних українських заробітчан у Польщі в 2021 р. включаючи інноваційний фактор впливу COVID – 19 на неї;

Гіпотеза: За умов продовження карантинних обмежень в Україні та Польщі, які виступили чинником для повернення українських трудових мігрантів на батьківщину, слід очікувати впровадження нових державних програм з заохочення трудової міграції Польщею, що призведе до поживлення інтеграції українських заробітчан в польську економіку.

Науково-практична значимість отриманих результатів полягає у розробці практичних рекомендацій щодо вирішення проблемних питань пов'язаних з українською трудовою міграцією в період пандемії COVID-19.

Апробація результатів дослідження. Положення бакалаврської роботи були оприлюднені у Всеукраїнській науковій конференції «Україна як суспільство ризику» (Дніпро, 23 квітня 2021 р.).

Публікації. Основні положення роботи відображено в тезах наукової конференції «Україна як суспільство ризику» (Дніпро, 23 квітня 2021 р.).

Структура і обсяг роботи. Бакалаврська робота складається з вступу, двох розділів (п'яти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (67 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА БАЗА

1.1. Трудова міграція як категорія політичної науки

Економічні та соціально-демографічні особливості характеристики міграції передбачають багато різних дефініцій та класифікацій цього явища. Існуючі поняття міграції є надзвичайно різними за своїм походженням, тому, що походять від різних політичних, соціальних, економічних та культурних контекстів [17, С. 375]. Зростаюча диверсифікація міграційних потоків актуалізує потребу в чіткому визначенні поняття.

Якщо раніше в застосуванні категорії міграції прослідковувались два основних підходи: так зване вузьке розуміння міграції — «переселення на нове місце проживання» і широке розуміння міграції, що охоплює «всі територіальні переміщення», то сьогодні поняття набуває більш універсального характеру який іноді передбачає зовсім різні категорії, пов'язані з територіальним переміщенням на різних його стадіях [17, С. 375].

Термін «міграція» походить від латинського слова «migratio», що означає переміщення, переселення. За соціологічним словником міграція трактується як «географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузькому або ширшому географічному просторі». Схоже значення містить і демографічний енциклопедичний словник: «Міграція населення — переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час» [37, С. 127]. Демограф, доктор географічних наук А. Хомра під міграцією населення розуміє «територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання» [37, С. 127].

Для уникнення невірної трактування терміну «міграція», в науковому аналізі обов'язково вимагається уточнювальна ознака: сезонна, маятникова, безповоротна, тимчасова, постійна, економічна, добровільна, вимушена, легальна, нелегальна, екологічна, політична, етнічна, трудова, човникова, освітня, туристична тощо. Така багатогранність значень є наслідком розвитку

самої міграції як такої та її динамічних змін у структурі і напрямках потоків [17, С. 376].

Вітчизняні науковці приділяють багато уваги дослідженням в сфері трудової міграції, варто відзначити праці таких вчених, як О. Малиновська [20, С. 143 – 153], І. Майданнік [21, С. 125 – 143], Е. Лібанова [19, С. 11 – 26], О. Позняк [32, С. 169 – 182], Н. Тиндик [46, С. 6], Б. Юськів [55, С. 141 – 250], М. Романюк [38, С. 290], Ю.Пачос [23, С. 27 – 35], Т. Нагорняк [23, С. 27 – 35] та ін [17, С. 375 – 379].

Національна політика держави нерідко відображає суть трудової міграції яка відрізняється в різних країнах в залежності від їх розвитку. Здебільшого, під трудовою міграцією розуміється переміщення в іншу країну з метою працевлаштування, але не існує загальноприйнятого визначення трудової міграції [17, С. 378].

Варто погодитись з визначенням, що трудова міграція населення — це економічний вид міграції, обумовлений пошуком роботи, як правило, за межами країни постійного місця проживання. Тобто, з широкої точки зору трудова міграція визначається як сукупність усіх форм територіального руху населення, пов'язаного з трудовою діяльністю на території іншої країни. Вузьке трактування трудової міграції зводиться до переїзду жителів однієї країни на територію іншої з метою працевлаштування [17, С. 375].

Історик М. Романюк дає своє визначення поняття: трудова міграція – це рух, переселення й переміщення на постійній або тимчасовій основі носіїв робочої сили та працересурсного потенціалу в регіональному, національному й міждержавному міграційному просторі з метою забезпечення відповідного економічного циклу відтворення та власних потреб трудових мігрантів. Саме це трактування підкреслює внутрішні мотивації трудових мігрантів. Але власні потреби трудових мігрантів можуть бути різними, зокрема зміна природнокліматичних, екологічних, соціокультурних, житлово-побутових та інших умов [39, С. 999 – 1003].

Як синонім до терміну «трудова міграція» іноді використовують «економічна міграція», але ці два поняття можуть охоплювати різні категорії. Так, термін «трудова міграція» може вживатись безпосередньо для визначення переміщення з метою працевлаштування, в той час як «економічна міграція» включає в себе ще й виконання інших видів економічної діяльності, наприклад, підприємницької [17, С. 376].

Синонімічними є й поняття «трудова міграція» і «праця за кордоном». Проте, це різні за змістом явища. Український історик О. Журба [15, С. 130 – 133] зазначає, що трудова міграція є широким поняттям і являє собою переміщення працездатної особи на територію держави, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає, з метою зайняття оплачуваної трудової діяльності; в той час, як праця за кордоном — це оплачувана трудова діяльність мігранта за кордоном, заради якої він і виїжджає за межі своєї країни. Важливо розуміти, що трудова міграція — це передусім певний процес, який обумовлюється відповідними факторами які на нього впливають, а от праця за кордоном виступає її безпосереднім результатом. Тобто, праця за кордоном являється ціллю трудової міграції, а її загальною метою є здійснення оплачуваної діяльності [17, С. 376].

Міжнародні організації, такі як Організація об'єднаних націй та Міжнародна організація праці також використовують різні визначення поняття трудової міграції. Так, в Міжнародній конвенції про захист прав всіх трудящих та членів їхніх сімей 1990 р., трудовим мігрантом зазначається особа, яка планує займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є. У конвенціях Міжнародної організації праці працівник-мігрант — це особа, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу інакше, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається згідно з законом як працівник-мігрант [17, С. 376].

Європейська конвенція про правовий статус трудових мігрантів 1977 р., ратифікована Україною 16 березня 2007 р., до трудового мігранта відносить

громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території з метою здійснення оплачуваної діяльності [17, С. 376].

У Конвенції про правовий статус трудових мігрантів і членів їх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 2008 р., що ратифікована Україною 21 грудня 2011 р., трудовим мігрантом розуміється особа, яка є громадянином однієї зі Сторін, а також особа без громадянства, яка постійно проживає на території однієї Сторони, законно знаходиться та на законній підставі займається оплачуваною трудовою діяльністю на території іншої Сторони, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає [17, С. 376].

Розроблене пояснення Міжнародної організації з міграції вказує, що трудова міграція — це переміщення осіб з однієї країни в іншу або у межах країни постійного місця проживання з метою працевлаштування [17, С. 376].

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» трактує термін «трудова міграція» як, переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Також закон розкриває і поняття «трудового мігранта», ним визначається громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави [16].

Навіть з відсутністю єдиного та загальноприйнятого понятійного апарату у сфері трудової міграції, виокремлюються основні ознаки даного явища, що в свою чергу допоможе дати більш повне його визначення. Найбільш вираженими ознаками є: добровільність та тимчасовість; економічна мотивація (безробіття, низький рівень заробітної плати); мета — працевлаштування (офіційно або неофіційно); перетин державних кордонів [17, С. 376].

Отже, трудова міграція як категорія політичної науки має досить багато дефініцій та синонімічних понять, таких як «економічна міграція» та «праця за кордоном». Кожен дослідник, організація чи законодавство країн світу по-різному трактують поняття «трудова міграція» та «трудоий мігрант».

Акумулюючи досліджені варіанти визначень можна зробити висновок, що у всіх випадках під трудовою міграцією розуміється переміщення працездатних осіб за межі державного кордону країни-донора, з метою тимчасового, довгострокового або постійного працевлаштування в державі-реципієнті. Відповідно, трудовим мігрантом визначається особа, яка здійснює оплачувану трудову діяльність на території держави, громадянином якої вона не являється.

На основі досліджених дефініцій окреслюється характеристика трудової міграції:

- міграція побудована на економічному підґрунті, тобто, мігрант керується бажанням заробітку;
- міграція добровільна та тимчасова;
- головна мета міграції – працевлаштування.

1.2. Політико-правове забезпечення трудової міграції

Починаючи з 2014 р. динаміка української трудової міграції до Польщі постійно зростає. Такий ріст зумовлений анексією Криму та російсько-українською війною. Однак, держави-реципієнти які виступають основними країнами призначення трудових мігрантів на рівні державної політики проводять активні заходи з заохочення мігрантів, з метою розв'язання своїх внутрішніх проблем, пов'язаних з відновлення людського та трудового ресурсів. Так, Польща активно займається розширенням мережі міжрегіональної співпраці з Україною, ініціюючи відповідні угоди та меморандуми на регіонально-локальному рівні, швидкими темпами відкриває власні кордони для українців, сприяє розвитку та уніфікації роботи візових центрів в Україні та створює умови задля забезпечення високого рівня соціально-економічної захищеності українських трудових мігрантів на своїй території [33]. Таким чином зростання української трудової міграції до Польщі є неминучим, тому перед державами постає завдання, яке полягає у формуванні адекватних нормативно-правових

рамок для міграційного процесу, які б в нормовували його, та водночас, розв'язували актуальні проблеми міграційної політики України та Польщі [34].

Законодавство України у сфері міграції являє собою досить широке коло правових актів: міжнародні договори України, Конституція України та ряд спеціальних законів регулюють всі види міграції з України [34]. Україною розроблено і прийнято пакет законодавчих актів: «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (1994 р.), «Про громадянство України» (2001 р.), «Про національні меншини в Україні» (1992 р.), «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (2012 р.), «Про імміграцію» (2001 р.), «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2012 р.), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про зовнішню трудову міграцію» (2015 р.) та ін. [6].

З 2017 р. Уряд України зайнявся врегулюванням питання трудової міграції. Задля створення умов для повернення громадян України, які працюють за кордоном, та збереження трудового потенціалу України затверджено План заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей [18]. Документ передбачає: сприяння працевлаштуванню трудових мігрантів і членів їх сімей; посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за кордоном; запровадження обліку звернень громадян України в консульських установах щодо порушення їх прав, зокрема трудових; надання психологічної підтримки трудовим мігрантам і членам їх сімей, які стали жертвами трудової або інших видів експлуатації. Впровадження вказаних заходів створить додаткові можливості для повернення на Батьківщину громадян України, які працюють за кордоном, з подальшою їх інтеграцією до національного ринку праці та активного суспільного життя в Україні.

В 2017 р. Україною була ухвалена Стратегія державної міграційної політики до 2025 р., цілі якої стосуються і проблем трудової міграції. Стратегія визнає негативні наслідки міграції з України та необхідність створення умов для реінтеграції українських трудових мігрантів.

Окрім того, в 2019 р. в Україні було зареєстровано законопроект номер 2365 від 31.10.2019 р. "Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном" [26], також у відповідь на виклики сьогодення в 2020 р. Світовий конгрес українців виніс пропозицію українському уряду створити міжвідомчий орган з питань зовнішньої міграції [58]. Втім, поки що це лише ініціативи які не мають законодавчого закріплення.

У свою чергу Польща активно проводить політику заохочення трудової міграції з України. У 2008 р. набув чинності закон «Про карту поляка», який став надієвішим кроком Польщі в її політиці заохочення трудової міграції українців, та дієвим інструментом у відновленні власних людських та трудових ресурсів. Тому, що наявність карти поляка є досить вигідним для українських трудових мігрантів, та дає їм: можливість перебування на території Польщі без дозволів на роботу; легальне працевлаштування без оформлення дозволу на роботу; ведення бізнесу; безкоштовне медичне обслуговування тощо [23, С. 31].

З серпня 2012 р. у Польщі спростилася процедура отримання громадянства іноземцями. За нею, іноземець який прожив у Польщі 3 роки (раніше було 5 років) на підставі дозволу на постійне проживання, за умови якщо він знає польську мову, має стабільний дохід та житло, може набути громадянство Республіки Польща [23, С. 31].

З 2016 р. Польща фактично узаконила подвійне громадянство, коли внесла зміни до закону «Про карту Поляка», які дозволяють отримати польське громадянство вже через рік постійного проживання на її території. Також, зміни в законі передбачали спрощення в процедурі отримання карти поляка. Особі, яка виявляє бажання в її оформленні, достатньо буде підвередити польське походження її, або її предків, або трирічну діяльність у товариствах польських національних меншин [23, С. 31].

У грудні 2017 р. Президентом Польщі відбулося підписання закону, який передбачав, що іноземці поза ЄС зможуть отримати посвідку на тимчасове перебування у Польщі за умов перенесення в країну підприємства з іншої держави [23, С. 31].

З 2018 р. в Польщі набули чинності нові правила працевлаштування іноземців. Декларацію про намір працевлаштувати іноземця, яку раніше отримували безкоштовно, замінили платні дозволи на сезонні роботи, такі як – рільництво, садівництво, роботу в туристичній та гастрономічній галузі. З однієї сторони Польща, дещо ускладнила процедуру працевлаштування іноземців, але з іншої сторони – вона подовжила терміни, протягом яких українці можуть працювати в Польщі. Такі дії свідчать про зацікавленість Польщі в українських трудових мігрантах. До того ж, всі сплати лягають на працедавців, а не на робітників, які потім вираховуватимуть цю суму із зарплатні працівників, але сума досить незначна. Нові правила були введені для кращого контролю на кордоні, для тих трудових мігрантів які в'їжджають в Польщу, щоб одразу розуміти хто вони, куди і на яких умовах їдуть і якою роботою будуть займатися [35].

Березень 2020 р. приніс за собою зміни у вигляді всесвітньої пандемії викликані вірусом COVID-19. Введення жорстких карантинних заходів неабияк вплинули на життя українських мігрантів в Польщі, що стало стимулом до впровадження нових законодавчих актів. З 1 квітня 2020 р. в Польщі набув чинності пакет законодавчих змін під назвою «Антикризовий щит» [66], покликаний стабілізувати польську економіку та захистити своїх громадян, в тому числі і мігрантів від наслідків спричинених карантинними обмеженнями.

Поряд з українським та польськими внутрішніми нормативно-правовими актами вирішальну роль у трудовій міграції українських громадян на територію Республіки Польща відіграють двосторонні договори і міжнародні угоди.

В першому міждержавному документі – Декларації про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин від 13 жовтня 1990 р. Було закріплено спрямування двостороннього співробітництва на збереження і розвиток історичних, економічних та культурних зв'язків, з метою зміцнення взаєморозуміння, добросусідства і дружби між українським і польським народами. У Декларації сторони підтвердили свою повагу до прав людини і

основних свобод, незалежно від раси, національності, мови, статі, майнового стану і релігії [10].

Вагомого значення в розвитку українсько-польських відносин у сфері міграції та їх договірно-правового регулювання набуло підписання Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво від 18 травня 1992 р. [11], та Договору між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань 12 січня 1993 р. [12], які заклали правову основу формування двосторонніх відносин у сфері міграції та, у свою чергу, міграційної політики України.

У ст. 7 Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво сторони домовилися здійснювати міжнародно-правове регулювання у сфері пересування робочої сили, товарів і послуг та укладати відповідні угоди в галузі економічного співробітництва [11]. Ця стаття стала початком нормативного закріплення процесів міграції в українсько-польських відносинах.

Особливого значення набуває укладення спеціальної у сфері трудової міграції міжурядової Угоди про взаємне працевлаштування працівників від 16 лютого 1994 р. [48]. Угода визначила коло суб'єктів, на яких поширюються закріплені в ній норми; встановила, що умовою оформлення легального працевлаштування є необхідність отримати дозвіл на працевлаштування у відповідному органі праці країни, де буде реалізовано працевлаштування; передбачила порядок отримання дозволу на працевлаштування, термін перебування на території договірної країни тощо. Важливою нормою Угоди було визначення змісту трудового договору, та обов'язкового соціального страхування [34]. Угода сприяла легальному працевлаштуванню сотні українських заробітчан, оскільки вперше на міждержавному законодавчому рівні були захищені їх права і гарантії.

Після вступу Польщі до Європейського Союзу (ЄС) із травня 2004 р. українсько-польські відносини отримують новий зміст, причому характер міграційних потоків до Польщі також зазнає певних змін. Такі зміни пов'язані з

тим, що Україна почала приєднуватись до європейських програм, таких як PHARE та Програма добросусідства Україна – ЄС, та обирати проєвропейський напрямок розвитку [22].

Подальшому сприянню активізації зміцнення та розширення українсько-польських відносин у сфері трудової міграції стало підписання між Міністерством праці та соціальної політики України і Державною інспекцією праці Польщі Меморандуму про співпрацю в галузі розвитку системи інспекції праці на 2004–2007 рр. від 24 червня 2004 р. [22].

28 березня 2008 р. Кабінет Міністрів України та Уряд Республіки Польща уклали Угоду про правила місцевого прикордонного руху, яка передбачала домовленість між Україною та Польщею про визначення правил місцевого прикордонного руху. Важливою умовою перетину спільного кордону вказувалась наявність страхового полісу або сертифікату (ст. 13 Угоди) [49].

Особливої уваги в перспективі розвитку українсько-польських відносин у сфері міграції набуває ратифікація Верховною Радою України 05 вересня 2013 р. Угоди між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення. Угода набула надзвичайної важливості для українців, оскільки вона передбачала надання можливості громадянам України, які на законних підставах працюють у Польщі, зберегти набуті згідно із польським законодавством права на соціальне забезпечення після завершення трудової діяльності і повернення до України [34].

Політико-правова база міграційних відносин України і Польщі сьогодні має досить потужний напрацьований базис. Всі правові акти, двосторонні договори та міжнародні угоди, які укладались роками, покликані регулювати міграцію та захищати права мігрантів. Польські внутрішні нормативно-правові акти в сфері міграційної політики проявляють себе як дієвий інструмент в заохоченні трудової міграції з України, в той час як українське законодавство в сфері міграційної політики залишається тільки на папері або в не прийнятих законопроектах. У сфері двостороннього співробітництва українсько-польської міграційної політики останні вісім років не укладалось нормативно-правових актів та спільних програм, при цьому кількість українських трудових мігрантів в

Польщі постійно зростає, а закономірно з цим зростає і попит на правове регулювання даної сфери. Доцільною була б розробка договору між Україною та Польщею, покликаного регулювати сферу спільної міграційної політики, але ймовірність його створення та підписання нам видається невисокою через незацікавленість польської сторони. Окрім того, пандемія COVID-19, яка зумовила встановлення жорстких карантинних обмежень, які вплинули в тому числі і на трудових мігрантів, також вимагає додаткового правового регулювання міграційних процесів. У даній ситуації Республіка Польща досить швидко зреагувала на кризову ситуацію, затвердивши пакет законодавчих змін під назвою «Антикризовий щит», який передбачає підтримку українських трудових мігрантів в Польщі, тим самим вкотре показавши зацікавленість в українських заробітчанах. В той же час, Україна в своєму правовому полі не продемонструвала належної активності у забезпеченні правового регулювання питань трудової міграції в умовах пандемії.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

2.1. Особливості перебування українських трудових мігрантів в Польщі

Особливості перебування українських трудових мігрантів в Польщі формуються передусім на основі ставлень поляків до українців, а як наслідок і до українських заробітчан. Тенденцію зміни ставлень варто розглядати порівнюючи з динамікою ставлення поляків до інших народів.

Результати дослідження проведеного польським Центром дослідження громадської думки дають можливість проаналізувати характеристику ставлення поляків до українців, та жителів деяких інших держав починаючи з 1993 р (див. Додаток А) [65]. Дослідження показує, що поляки висловлювали негативне ставлення до українців. З обох таблиць видно, що в 1990-х роках антипатія до українців суттєво переважала над симпатією. Українці належали до групи народів до яких поляки продукували найбільш негативне ставлення, і динаміка на позитивну зміну такого ставлення була достатньо повільною [40, С. 160].

Український дослідник В. Павлів стверджує, що соціологічні опитування які проводились у 1990-х – на початку 2000-х рр. фіксували, що пересічні поляки як синонім до слова «українець» розуміли перш за все «українського бандита» або «українського націоналіста», до якого ставиться з підозрою і недовірою [36].

Другим моментом, який виступив чинником формування ставлень поляків до українців, стала проблема порівняння народів колишнього СРСР, з єдиним типом громадян, які в свідомості поляків ототожнювались з поняттям «руській», що викликало не найкращі асоціації, а як наслідок і формувало негативний імідж українців та України [40, С. 160].

В 1980-х та в 1990-х рр. серед українців, які відвідували Польщу, переважали вільнонаймані працівники, з низькою кваліфікацією, готові працювати на найважчих роботах за невелику заробітну плату. Багато українців перетинали кордон Польщі будучи дрібними торговцями, або як контрабандисти спиртних та тютюнових виробів. Окрім того, під час пошуку роботи в Польщі, більшість українців навмисно викликали жалість у поляків, іноді

гіперболізованими розповідями про негаразди в Україні, що теж мало вплив на формування негативного іміджу України та українців в очах поляків [40, С. 161].

З 1991 р. спільна історична пам'ять, яка будувалась на драматичних подіях минулого між Україною та Польщею, та мала досить багато стереотипів як серед польського суспільства, так і серед українців, стала визначальною у формуванні ставлень поляків до українців, а як наслідок і до українських трудових мігрантів. Зважаючи на те, що для поляків їх історичне минуле є надзвичайно важливим, та ключовим у формуванні їх світогляду та налаштувань до українців, з початком 2000-х років негативне ставлення поляків до українців у 2-3 рази перевищувало позитивне (див. Додаток А «Таблиця 1.1») [40, С. 161].

«Помаранчева революція» докорінно змінила тенденцію ставлень поляків до українців, що підтверджують й результати соціологічних опитувань (симпатії збільшились на 10% порівняно з 2001 р., тоді, коли за період з 1993 р. до 2001 р. – лише на 7%, див. Додаток А «Таблиця 1.1», негативне ставлення за вказаний період зменшилось на 15%, див. Додаток А «Таблиця 1.2»). Українська революція 2004 – 2005 рр. у свідомості поляків виглядала як прояв дієвого громадянського суспільства, яке відстоює свої права, та проявляє супротив зміцненню недемократичного режиму. Також, «Помаранчеві події» в Україні відбувались фактично одночасно зі вступом Польщі до ЄС, який вплинув на поширення толерантності серед польського суспільства. Таким чином мирна «революція» в Україні мала позитивну іміджеву хвилю, яка збіглась з загальною тенденцією зміни ставлення поляків до інших народів, у тому числі й до українців [40, С.161].

Починаючи з 2004 р. в ставленні поляків до українців почали з'являтися нові впливові чинники. Офіційна політика Варшави набула спрямування на підтримку євроінтеграційних прагнень України. Активна участь у переговорному процесі Президента Республіки Польща А. Кваснєвського під час «помаранчевої революції» також певним чином мали вплив на свідомість поляків. Такі дії були своєрідним сигналом для польського суспільства про вектор налаштування щодо українців [40, С.162].

У 2005-2007 рр. спостерігалось уповільнення зростання симпатій поляків до українців. Згодом, в 2008 р. фіксувалися найвищі показники ставлень, з часів «помаранчевої революції». В Польщі часто обговорювали відносини з Україною, та її прагнення приєднання до європейських структур, що сприймалося поляками більш ніж схвально. Також, на ринку праці українських трудових мігрантів почали сприймати як чудових працівників, які якісно виконують свою роботу. Збільшилась кількість працівників з хорошою освітою, хоча дуже часто вони займали професії в яких вона не потребувалась [40, С. 162].

У свідомості поляків почалось усвідомлення того, що Україна самостійна держава, яку не варто порівнювати з Росією чи Радянським Союзом. Крім того, як польська влада і її політика, так і польське суспільство розглядає Україну, як суверенну, економічно розвинуту демократичну країну, яка гарантує безпеку на східних кордонах Польщі [40, С. 162].

Позитивний вплив мала й спільна організація та проведення Євро-2012 Україною та Республікою Польща (Польща виступила співорганізатором саме за пропозицією України). Однак, тоді масмедіа у всіх засобах повідомляли про неготовність України провести такий масштабний захід на найвищому рівні, що мало зворотній вплив на сприйняття держави та її громадянства [40, С. 162].

В 2013 р. присутність українців на польському ринку праці почала сприйматись досить добре, такі показники фіксувались в різних дослідженнях. Так, за результатами дослідження Інституту громадянських справ в 2013 р. На питання щодо поглядів про полегшення отримання роботи в Польщі, тільки 9% поляків відповіли, що для Польщі працівники з України – це «більше шкоди, ніж користі». У користі від роботи українців в Польщі впевнені передусім мешканці північних регіонів Польщі, тобто найближчих до України [52].

В 2014 р. під час Революції Гідності в Україні абсолютна більшість поляків проявляла позитивні настрої до українців, але після завершення гарячої фази конфлікту, ця симпатія пішла на спад. За словами доцента Варшавського університету М. Білевича, з 2014 р. в Інтернеті почалось значне збільшення антиукраїнських дописів з боку поляків [24].

З початком війни на Сході України та після анексії Криму ставлення до українців серед польського населення – було подвійне. Результати опитування проведеного Центром дослідження громадської думки (CBOS) у 2016 році зафіксували, що 63% поляків вважали, що українці є корисними для польської економіки, стільки ж з них висловлювалися за те, щоб суттєво обмежити кількість українських мігрантів у країні – аби їх не стало надто багато в Польщі [24]. Важливо, що ставлення опитаних поляків найбільше відрізнялося в залежності від рівня їх доходів. Абсолютно негативне ставлення щодо надання притулку українцям висловлювали найменш заможні поляки. В той час як опитані з великим доходом, висловлювали позитивне ставлення до прийому трудових мігрантів з України. Аналогічна ситуація з опитаними і за рівнем освіти, чим вищий рівень освіти опитаних, тим частіше вони підтримують надання притулку українцям. Такі тенденції можна пояснити тим, що поляки з нижчою освітою можуть бачити у трудових мігрантах з України конкурентів, вважаючи, що українці погіршать ситуацію на їх ринку праці [13].

Показовою була й поведінка правлячої в Польщі партії «Право та Справедливість» представники якої, з одного боку, не поширювали ненависницьких настроїв проти українців, з іншого ж, нічим не запобігали цьому явищу. Вони стояли в стороні дозволяючи політикам з інших партій укорінювати бачення, що: «У Польщі є багато ворогів і українці – одні з них». Таким чином більшали і випадки прямих нападів на українців у 2016 – 2017 рр.: в серпні 2017 р. в Любліні відбулося побиття українського студента, якому в результаті нападу довелось робити операцію; зареєстровано кілька випадків вандалізму українських пам'ятників, а також, кілька відкрито антиукраїнських маршів – щоправда, в їх організації як виявилось були проросійські сили [24].

В 2018 р. динаміка ставлень до українців як до національності, так і до мігрантів безпосередньо, продовжувала свій ріст в негативному напрямку. Так, за результатами опитування CBOS, кожен четвертий респондент позитивно відгукувався про українців (24%), тоді як антипатію відчували 40% опитаних [56]. У проведеному дослідженні Інституту публічних справ щодо сприйняття

поляками іноземців на різних соціальних ролях прослідковується аналогічна тенденція ставлень, зазначається, що це пов'язано з антиукраїнською риторикою деяких політиків, а також з різким збільшенням кількості українських трудових мігрантів на польському ринку праці, що породжує неприязнь серед польського суспільства [53].

Українські трудові мігранти в Польщі часто відсторонюються від громадського життя, хоча вони знають польську мову і нічим не відрізняються від поляків. Багато українців живуть окремими групами – наприклад, у спеціальних гуртожитках для робочих, де майже не перетинаються з поляками. Тому, що в багатьох поляків погіршується ставлення, коли воколи вони розуміють, що спілкуються з українцем. Таким чином, українські заробітчани намагаються бути непомітними та зливатися з місцевим населенням, що вберігає їх від зайвих проблем [50].

Що стосується ставлень польських працівників до українських мігрантів, то тут картина значно краща, в 2018 р. компанія Personel Service провела дослідження щодо ставлення польських працівників до українських мігрантів. Результати виявились цілком приємними, 42% польських працівників описали своє ставлення до громадян України, які працюють у Польщі як позитивне. Нейтральне ставлення відмітили 44% осіб. При чому, зазначається, що порівняно з 2017 р. негативне ставлення зросло на 7 – 11%. Водночас, абсолютна більшість опитаних поляків не бояться, що українські мігранти можуть забрати їх роботу. В частини опитаних присутні побоювання, що присутність на польському ринку праці трудових мігрантів з України може загальмувати підвищення їм зарплати. Згідно з дослідженням, таке побоювання мають 37,6% поляків, а не бояться цього 57,7% громадян Польщі [57].

Беручи до уваги згадані дослідження можна сказати, що найбільш критично до мігрантів налаштовані ті люди, які з ними не стикаються, проте дізнається з пропаганди правих радикалів. Натомість входячи в безпосередній контакт з українськими трудовими мігрантами польські працівники

демонструють більшу толерантність до українських мігрантів, ніж суспільство загалом.

2019 р. приніс зміни в соціології ставлень. Intelligence Team в Navas Media Group провели опитування за результатами якого: з симпатією до українців відноситься 52% опитаних; нейтрально до українців відноситься 36%; з антипатією до українців відносяться 12% [54].

Важливо врахувати і думку самих українських мігрантів щодо того як до них ставляться. В 2020 р. дослідницька компанія Vox Populi Agency провела опитування, за результатами якого виявилось, що абсолютна більшість опитаних українських мігрантів стверджують, що вони задоволені стосунками з поляками як на професійному, так і на побутовому рівнях (83% і 80% відповідно) [1].

Втім, освітня мігрантка з України О. Бабакова має іншу думку, вона приїхала до Польської академії наук в 2009 р. Сьогодні в Польщі вона вже відома журналістка, тому на власному досвіді може розповісти про ставлення поляків до українців. За її словами походження відіграє дуже важливу роль у польському суспільстві, - «Мене все ще сприймають як українку, а українка - остання в черзі на підвищення кваліфікації, та, хто отримує меншу зарплату, часто зазнає грубого поводження з роботодавцем, набагато менше піклується про відносини з мігрантом. Я також не можу прийняти той факт, що для українців діє правило, що вони можуть працювати тут, жити і створювати сім'ї, але вони не повинні коментувати політичні питання. Живучи тут і пов'язуючи наше майбутнє з Польщею, ми не можемо коментувати політику?». О. Бабакова вказує, що досягнувши певного рівня в Польщі вона все ще змушена багато працювати і мало відпочивати, зменшення оборотів в роботі означає втрата статусу, роботи та поваги [61].

Жодна соціологія не пояснить ксенофобських нападів чи образ в різних інтернет ресурсах направлених на українських мігрантів в Польщі. До прикладу, в серпні 2019 р. польський ресторан який знаходиться в місті Гдиня в інтернет оголошенні про вакантну посаду кухаря зазначив особливі умови прийому на роботу, які містили в собі такі слова: "Увага! Нуль українців або їм подібних".

Оголошення викликало бурхливу реакцію в інтернеті, коментуючи власну заяву власники закладу уточнили: "Клієнтів поважаємо, недолюдей (тобто українців) – ні". Інцидент досить швидко набув розголосу, інтернет-користувачі розкритикували ресторан, тому його власники були змушені публічно вибачитися [41].

Данна ситуація не залишилася непоміченою і для представників влади. Мер Гдині В. Щурек заявив, що такі слова власників ресторану неприпустимі, і на знак солідарності відвідав заклад, власником якого є українець. Разом з ним український ресторан відвідав і сенатор від опозиційної партії "Громадянська платформа" С. Рибицький, який також коментувавши ситуацію яка сталась заявив, що подібні випадки не мають бути присутніми в польському суспільстві. Досить показовим є й те, що як польська громадськість, так і співробітники державних органів миттєво зреагували на антиукраїнські заяви. Варто відзначити, що дані факти не залишаються без уваги правоохоронних органів, хоча такі злочини, у більшості випадків, не кваліфікуються як такі, що скоєні на національному підґрунті. Також, в Польщі працює Центр моніторингу расистської поведінки, фахівці якого відслідковують факти проявів різного роду дискримінаційних дій чи висловів, та слідкують за процесом покарання винних, а за необхідності самі беруть в ньому участь [41].

Не виключений і вплив російської сторони на формування ксенофобських ставлень до українців. Мета Росії – шляхом збільшення антиукраїнських настроїв зруйнувати двосторонні відносини. В своїй кібервійні держава-агресор використовує різні зручні їй методи, антиукраїнські дописи в інтернеті, різного роду наклепи або спонсорство антиукраїнських маршів чи нападів. Маніпулюючи проблемним історичним питанням, всі ці антиукраїнські дії з боку Росії мають неабиякий вплив серед польського населення.

Проведене наприкінці 2020 р. дослідження компанії OTTO Work Force Central Europe показало, що 93% українських працівників задоволені стосунками з колегами, а 73% задоволені ставленням поляків до них [67].

Трудовий мігрант з м. Рівного даючи інтерв'ю одному з інтернет видань свого міста поділився своїм досвідом роботи в Польщі який включає також і період пандемії. Звичайно, така розповідь є суб'єктивною і не охоплює досвід всіх, але це та сторона, про яку не розповідають соціологічні дослідження. За словами чоловіка, який працював в Польщі 4 роки на різних роботах, поляки як на побутовому рівні, так і на робочому мають дуже зверхнє ставлення до українців. На місцях роботи були корпоративні правила які розділяли українців та поляків, наприклад, українці на заводах виконували важчу роботу, та працювали в гірших умовах аніж їх колеги поляки. А «особливі» карантинні правила на робочих місцях для українців були більш жорсткими аніж для поляків. Заробітчанин наголошує й на тому, що мігранту важливо знати свої права та володіти соціальним капіталом, інакше в очах керівництва він буде «непотребом» [43].

Таким чином, серед основних чинників, що формують ставлення поляків до українських трудових мігрантів було визначено наступні: історичні питання між Україною та Польщею; формування іміджу України через тогочасні події та українців, які перебували у Польщі в 1990-х рр.; «Помаранчева революція» та «Революція гідності», які мали позитивний вплив на імідж України в міжнародному інформаційному полі; трудові мігранти, які як на робочому, так і на побутовому рівнях демонструють свої моделі поведінки. Починаючи з 2014 р. ще одним актором у формуванні іміджу українців, а відповідно і ставлень до них, стає Російська Федерація, зокрема її інформаційна політика. Сьогоднішнє ставлення до українських трудових мігрантів у Польщі дуже неоднозначне. З одного боку, соціологічні опитування фіксують зростання симпатії як серед польського суспільства загалом, так і за відгуками колег, які безпосередньо працюють з українцями. Соціологічні опитування, що проводилися серед українських трудових мігрантів у 2020 р., відзначають, що українські заробітчани також задоволені відношенням поляків до них та стосунками з колегами. З іншого боку, частина польського населення висловлює певне занепокоєння, вбачаючи в українських мігрантах пряму загрозу власному

працевлаштуванню, а частина українських мігрантів відзначала випадки ксенофобських нападів чи образ в різних ресурсах. Варто відзначити, що дані факти не залишаються без уваги правоохоронних органів, хоча такі злочини, у більшості випадків, не кваліфікуються як такі, що скоєні на національному підґрунті. Також, в Польщі працює Центр моніторингу расистської поведінки, фахівці якого відслідковують факти проявів різного роду дискримінаційних дій чи висловів, та слідкують за процесом покарання винних, а за необхідності самі беруть в ньому участь. В даний час, це єдина установа, яка лобіює проблему дискримінаційних настроїв поляків, в тому числі і до українських трудових мігрантів. Українська ж влада залишає дане питання поза увагою. Доречним в такій ситуації видається ініціювання українською стороною спільної антидискримінаційної програми співпраці МВС України та Польщі.

2.2. Сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах коронавірусної кризи

На початку 2020 р. Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики Польщі [62] вели активні обговорення з приводу нової міграційної політики Республіки Польща, які за нормального розвитку подій повинні були стати відомими вже через пів року. Експрезиденти Польщі А. Квасневський та Б. Коморовський у спільному зверненні наголосили на гострій необхідності якнайшвидшого затвердження довгострокової міграційної політики. Таку терміновість вони пояснювали потребою спрощення забюрократизованих механізмів отримання документів на проживання і працю українців у Польщі, оскільки тривалість процедур отримання посвідки на проживання (до року і більше) чи дозволів на роботу (до місяця) змушували українців розглядати нелегальні способи працевлаштування за кордоном [59]. Але, «чорний лебідь» у вигляді світової пандемії коронавірусу зумовив кардинальну зміну порядку денного як Польщі, так і світу загалом, тому розробка нової міграційної політики була відкладена на користь політики реагування для мінімізації наслідків коронавірусної кризи.

Пандемія COVID-19 створила нові виклики та загрози для урядів усіх країн світу. Польща була однією з перших країн в Європі яка швидко зреагувала та почала вводити карантинні обмеження як для поляків, так і для іноземних громадян загалом. Так, 12 березня у Польщі були введенні обмеження на діяльність освітніх та культурних закладів, і вже через два дні, 15 березня уряд країни прийняв рішення про закриття кордонів країни для в'їзду іноземців, припинення міжнародного залізничного, авіа та автобусного сполучень. Заразом, на невизначені строки відбулася зупинка багатьох заводів, ресторани, кафе та готелі припинили свою роботу. Тобто, в одну мить без роботи могла залишитися велика кількість українських трудових мігрантів які на той момент перебували в Польщі, як легальних, так і нелегальних, але перші могли хоча б користуватися всіма державними бонусами [59].

Після закриття кордонів з Польщі, значна частина українських заробітчан в котрих закінчувалися легальні умови для перебування в Польщі двома хвилями намагалися виїхати в Україну. Деякі працівники з України були звільнені компаніями, але в багатьох випадках рішення повернутися додому приймалися і через побоювання, що це не стане можливим через кілька тижнів. Терміновості до такої реінтеграції додала і заява В. Зеленського про закриття з 27 березня кордону з української сторони. За даними Посольства України в Республіці Польща протягом 10 днів українсько-польський кордон перетнуло понад 100 тис. осіб [27]. Аналітичний департамент міжнародного агентства з працевлаштування Gremi Personal підрахував, що це приблизно 12% українців які працювали у Польщі [60].

Такий різкий відтік робочої сили відразу відчула польська економіка, експерти почали прогнозувати 0% росту польського ВВП, тоді як за попередніми прогнозами зазначалось 4% зростання, а рівень безробіття за прогнозами міг збільшитись на 5 – 10%. Польський бізнес одразу відчув нестачу українських заробітчан, представники малих, середніх та великого бізнесу почали масово звертатись до польського прем'єра М. Моравецького, з проханням зробити усе

можливе задля недопущення великого відтоку українських трудових мігрантів [59].

Вже 1 квітня 2020 р. в Польщі набув чинності пакет законодавчих змін під назвою «Антикризовий щит» [66], покликаний стабілізувати польську економіку та захистити своїх громадян, в тому числі і мігрантів від наслідків спричинених карантинними обмеженнями. Завдяки таким нововведенням, українським мігрантам які внаслідок карантинних обмежень втратили роботу, урядом Польщі було призначено щомісячну соціальну допомогу на період трьох місяців, яка становить 80 % від мінімальної заробітної плати. Нові закони передбачають не тільки продовження терміну перебування на весь час пандемії і 30 днів після її закінчення, а й на допомогу при оформленні документів. Так, українським трудовим мігрантам надали змогу видавати посвідку на проживання на 3 роки абсолютно безкоштовно, за умови сплати державного збору за подачу заяви та довіреності (507 злотих) [59].

Втім, не все так просто, положення цих законодавчих змін містять також і свої підводні камені. Так, до прикладу заробітну плату можуть отримати лише ті, хто до 1 лютого підписав угоду зі своїм працедавцем, тому всі хто зробив це пізніше вже не зможуть розраховувати на допомогу [59]. Також, дія таких бонусів буде актуальною до моменту виїзду заробітчанина з території Польщі. Тобто, це так званий «квиток в один кінець», і повернутися назад до Польщі на підставі антикризових бонусів буде неможливо.

Окрім підтримки від польського уряду кроки допомоги для українських трудових мігрантів здійснювали і рекрутингові компанії. До прикладу, компанія з працевлаштування у Польщі EWL Group після запровадження локдауну ініціювала для своїх працівників акцію “Work – not Travel” що давала можливість безкоштовного отримання посвідок на проживання у Польщі [2].

Станом на кінець квітня 2020р. в умовах закритих кордонів на територію Польщі дозволялося в'їхати іноземцям лише за умови якщо вони перебувають у шлюбі з громадянами Польщі або ж являються їх дітьми, за наявності карти поляка, дозволу на тимчасове або постійне проживання, тим хто мають право на

працю, а також дипломатам та водіям вантажних транспортних засобів. У цьому ланцюжку були відсутні трудові мігранти, які зазвичай в такий же час приїжджали на сезонні роботи, зокрема в аграрному секторі. Таким чином, на той момент до Польщі могли в'їхати тільки ті мігранти, які встигли оформити всі потрібні документи на перебування та роботу в Польщі ще до 16 березня [3].

В травні з приходом сезону польових робіт з'явилась необхідність в сезонних заробітчанах з України які працюють переважно в садівництві та овочівництві, тому щоб не втрачати врожай від нестачі робочих рук представники аграрного бізнесу та переробної промисловості Польщі подали звернення до прем'єр-міністра Польщі з проханням спрощення перетину кордону для українських сезонних заробітчан, та видачу їм дозволів на працю. Взамін бізнес гарантував забезпечити для них відповідний рівень охорони здоров'я та праці в період пандемії [3]. Таким чином вже 21 травня 2020 р. міністр сільського господарства Польщі К. Ардановський повідомив, що сезонним працівникам з України які приїдуть на роботу до Польщі дозволено працювати одразу ж без 14 – денного карантину, але варто зазначити що таке послаблення діє лише до працівників сільгосппідприємств [28].

Водночас з «сезонниками» почали повертатись працівники і з інших сфер. Рекрутингові компанії спільно з Міжнародними авіалініями України заручившись дозволами України та Польщі почали організовувати чартерні рейси. З заробітчанами укладалися довгострокові контракти на роботу в Польщі, та забезпечували медичною страховкою [14].

В червні Головне статистичне управління Польщі оприлюднило дані аналітичного дослідження, за результатами якого можна констатувати, що за два місяці пандемії COVID – 19 до України повернулись 160 тис. українських заробітчан, це близько 11,5%. В порівнянні з груднем 2019 р. у квітні 2020 р. кількість офіційно працевлаштованих українців в Польщі зменшилась практично на 30%. Зазначається, що кількість українців які за березень-квітень покинули територію Польщі, значно перевищують показники зниження кількості українських заробітчан у Польщі. На основі цих даних Головне статистичне

управління Польщі зробило висновок, що в першу чергу до України виїхали саме нелегальні заробітчани [64].

З червня 2020 р. ситуація на польському ринку почала покращуватися, рекрутери та польські роботодавці почали адаптуватись до роботи в умовах пандемії [5]. Відбувалася організація регулярних автобусних рейсів призначених для заробітчан, а також створювалися карантинні центри. Пізніше, на початку липня 2020 р. Польща запровадила безкоштовне тестування українських заробітчан на коронавірус [44].

На початку березня 2021 р. українсько-польська організація «Nasz Wybór» опублікувала звіт свого дослідження про вплив коронавірусу на українських трудових мігрантів. Згідно з опублікованими даними близько 40 тис. заробітчан втратили роботу через пандемію [29].

20 грудня 2020 р. у Польщі почався старт вакцинації проти COVID – 19. Важливим є те, що на щеплення можуть розраховувати і українські трудові мігранти. Відповідно до умов польського уряду право на щеплення мають іноземці які легально перебувають у Польщі. Таким чином, скористатися вакциною можуть громадяни України, які мають посвідки на тимчасове або постійне проживання в Польщі (понад 200 тисяч), а також власників робочих віз. Втім, вакцинуватися українці зможуть під час останньої, четвертої фази щеплень у країні [4].

Важливою подією у світлі пожвавлення трудової міграції до Польщі в період пандемії стало збільшення з початку 2021 р. мінімальної погодинної ставки до 13,5 злотих, тобто в середньому заробітна плата може збільшитись на 100 доларів.

Пандемія підштовхнула поляків звернути увагу на брак лікарів. Медики Польщі свого часу повиїжджали до більш заможних країн Європи. Нині Польща потребує близько 68 тис. лікарів, вона знаходиться на останніх сходинках рейтингу за кількістю медиків на душу населення серед європейських країн. Тому, спростила доступ іноземним фахівцям до польських лікарень. Саме на українців покладаються великі надії, оскільки українські заробітчани є

перевіреною робочою силою. Раніше українські лікарі оминали Польщу, через складну процедуру верифікації дипломів, і їхали до Чехії та Словаччини. Спрощення зацікавлять українців які втомилися чекати ковідних виплат в Україні, і тих медиків які уже працюють в Польщі, але не за фахом.

В кінці березня 2021 р. компанія з працевлаштування Gremi Personal оприлюднила результати свого соціологічного дослідження яке прогнозує, що в 2021 р. інтеграція українських трудових мігрантів до Польщі поживається. «46,4% українських працівників заявляють про подальші інтеграційні наміри залишитися жити у Польщі. 37,3% мають економічні наміри заробітку та повернення на Батьківщину. Важливо, що можливість повернення в Україну взагалі не розглядають 35,1%. У 2020 році цей показник був меншим – 30,5%», - йдеться у звіті. Суттєво зросла частка тих, хто має намір відкрити власний бізнес у Польщі. У 2020 році такі наміри мали 25% українців, тоді як у 2021 році цей показник сягнув 39,8% [42].

Сьогодні для українських трудових мігрантів у Польщі особливими «карантинними» умовами для роботи є проходження десятиденного карантину, окрім заробітчан у сфері сільгосппідприємств, для яких це обмеження не діє. Однак, планується, що вакциновані мігранти зможуть перетинати кордон без необхідності проходження карантину.

За даними Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі [62] та Міністерства розвитку, праці та технологій Польщі [63], використовуючи інноваційну функцію прогнозування можна передбачити кількість легальних українських заробітчан у Польщі в 2021 р., включаючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID – 19 на динаміку української трудової міграції українців до Польщі, та базуючись на даних 2019 – 2020 рр.. Прогнозування можливе шляхом аналізу кількості виданих дозволів на роботу українцям в Польщі, тому що він дає право іноземцю на легальне працевлаштування, такий дозвіл отримують заробітчани у разі якщо планують працювати в Польщі від 6 місяців і до 3-х років, тобто він передбачає довгострокову трудову міграцію. Аналіз кількості виданих декларацій про намір надання роботи українцям в Польщі дає

можливість виміряти кількість сезонних працівників, тому що його оформлення передбачає легальне працевлаштування максимум до 6 місяців на рік.

В 2019 р. було видано 444,7 тис. дозволів на роботу українцям в Польщі, а в 2020 р. ця кількість зменшилась до 304,2 тис. дозволів [62]. Якою буде кількість виданих дозволів на роботу українцям в Польщі в 2021 р., враховуючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID – 19 на динаміку української трудової міграції українців до Польщі ?

2019 р. – 444,7

2020 р. – 304,2

2021 р. - ?

$$a = \frac{304,2 - 444,7}{444,7} = -0,3$$

$$y_{(t)} = (1 + (-0,3)) \times 304,2 = 0,7 \times 304,2 = 213$$

Враховуючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID – 19 на динаміку української трудової міграції українців до Польщі, прогнозована кількість виданих дозволів на роботу українцям в Польщі в 2021 р. 213 тис. дозволів.

В 2019 р. було видано 1,48 млн. декларацій про намір надання роботи українцям в Польщі, в 2020 р. ця кількість зменшилась до 1,35 млн. декларацій [63]. Якою буде кількість виданих декларацій про намір надання роботи українцям в Польщі в 2021 р. враховуючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID – 19 на динаміку української трудової міграції українців до Польщі?

2019 р. – 1,48

2020 р. – 1,35

2021 р. - ?

$$a = \frac{1,35 - 1,48}{1,48} = -0,09$$

$$y_{(t)} = (1 + (-0,09)) \times 1,35 = 0,91 \times 1,35 = 1,23$$

Враховуючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID – 19 на динаміку української трудової міграції українців до Польщі, прогнозована

кількість виданих декларацій про намір надання роботи українцям в Польщі в 2021 р. 1,23 млн. декларацій.

Отже, дослідивши сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах пандемії COVID-19 видно, що польська політика реагування для мінімізації наслідків коронавірусної кризи виявилася вдалою, та допомогла уникнути найгірших сценаріїв розвитку. З огляду на рік який минув, можна сказати, що незважаючи на відтік українських заробітчан на батьківщину в перші місяці пандемії, українські трудові мігранти фактично врятували польський малий, середній та великий бізнес. Польський уряд вдало адаптувався до нових реалій та продовжує впроваджувати політику заохочення міграції. Аналізуючи польський ринок праці, експерти рекрутингових агентств зазначають, що в першому кварталі 2021 р. польський бізнес не стикався з проблемами працевлаштування українців. Хоча Польща і досі не має цілісної політики трудової міграції, українці можуть користуватися усіма державними бонусами, якщо мають посвідку на проживання та легальну роботу. Наприклад, у пандемію українців забезпечують доступом до вакцини проти COVID – 19, компенсаціями за оренду житла та втрату роботи. Спрощення доступу іноземцям до лікарської справи, та збільшення заробітної плати, корелює з результатами соціології щодо поживлення інтеграції українських заробітчан в польську економіку. Такі дії польської влади ефективні, тому динаміка трудової міграції українців до Польщі з кожним роком зростатиме. Таким чином, ступінь імовірності прогнозування кількості легальних українських заробітчан у Польщі в 2021 р., включаючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID-19 на динаміку української трудової міграції до Польщі, та базуючись на даних 2019 – 2020 рр, за якого зменшиться кількість довгострокової трудової міграції українців до Польщі низький.

2.3. Повернення трудових мігрантів в Україну як реакція на коронавірусну кризу

Не виключений вплив на повернення трудових мігрантів до України мали й дії українського уряду, який також реагував на поширення Covid-19. Так, починаючи з 12 березня 2020 р. держава почала вводити обмеження на перетин державного кордону та міжнародного транспортного сполучення включаючи й рух міжнародного пасажирського транспорту [51].

13 березня 2020 р. після засідання Ради національної безпеки і оборони президент України В. Зеленський записав звернення до українців зазначаючи, що через три доби регулярне авіасполучення буде закрите, тому він закликав усіх українців повернутись на батьківщину. Пізніше, 26 березня 2020 р. вчергове звернувшись до українців В. Зеленський заявив про рішення повного закриття кордону та припинення всіх пасажирських перевезень з 27 березня 2020 р. [51]. Такі дії, призвели до масового скупчення трудових мігрантів на українсько-польському кордоні. Перетин кордону ускладнювався і через протиепідеміологічні заходи, також затримки відбувались і тому, що пропуск через кордон дозволявся виключно на автотранспорті, тобто піший варіант перетину не передбачався. Через те, що абсолютна більшість мігрантів на кордоні була без власного транспорту Державній прикордонній службі України довелось організовувати автобусні рейси для піших мігрантів [51].

Одночасно з закриттям кордонів та масовим поверненням заробітчан на батьківщину Україна маючи на меті зробити все можливе, щоб втримати цих людей в країні почала проводити кампанію з повернення трудових мігрантів та їх працевлаштування. Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль у своїй заяві 22 квітня 2020 р. в «РБК-Україна» зазначив, що всіх заробітчан які повернулись уряд ідентифікує як навчену в Європі кваліфіковану робочу силу яка має високопрофесійну підготовку [9]. Тому, він заявив, що уряд вже працює над розробкою програми «Нові гроші» в рамках якої колишнім заробітчанами планують видавати вигідні кредити для створення власного бізнесу в Україні. Крім того, голова уряду заявив про намір створення нових робочих місць в

соціальній, бюджетній сферах або у «великому будівництві» яке передбачає будівництво та ремонт доріг або об'єктів соціальної інфраструктури [7].

З наближенням сезону сільськогосподарських робіт польські фермери почали відчувати нестачу української робочої сили. 28 квітня 2020 р. на брифінгу Міністерства закордонних справ України його очільник Д. Кулеба повідомив, що в умовах закритих кордонів попри запити від європейських працедавців Україна не розглядає організації чартерних рейсів до країн, де теж продовжується пандемія [45]. Хоча де-юре в Україні на той час не передбачалось документу який обмежував би виїзд заробітчан за кордон, де-факто обмежене авіасполучення унеможливлювало його зважаючи й на те, що для організації чартерного рейсу потрібен спеціальний дозвіл від українського уряду.

Пізніше, уряд таки переглянув свою позицію через велику кількість запитів країн-партнерів щодо потреби у сезонних працівниках з України, та прийняв рішення видавати «точкові» дозволи на виїзд заробітчан за умови забезпечення належних умов праці, проживання та медичного обслуговування [47]. Так наприклад 1 червня 2020 р. під час зустрічі міністра закордонних справ України В. Бондара і Надзвичайного і Повноважного Посла Польщі в Україні Б. Ціхоцького сторони розглянули питання відновлення прикордонного сполучення між країнами й спрощення процедури отримання робочих віз. Також, представники обох держав обговорили можливість укладення двосторонньої угоди щодо працевлаштування сезонних працівників, яка б дозволила врегулювати актуальні питання перебування українських трудових мігрантів на території Польщі [30].

Керівник консульського відділу Посольства України в Республіці Польща С. Криса заявила, що станом на кінець квітня 2020 р. порівняно з початком введення карантинних обмежень значно збільшилась кількість українських заробітчан котрі цікавились інформацією не про в'їзд до України, а про повернення в Польщу [3]. Про таку тенденцію свідчать і данні надані в щотижневому звіті національного банку України від 8 травня 2020 р. в яких зазначається, що з послабленням карантинних обмежень українці стали все

частіше надсилати свої резюме до закордонних роботодавців, а більша частина українських підприємств (83%) не очікує змін у кількості своїх працівників [25].

Такий попит заробітчан цілком зрозумілий. Більшості трудових мігрантів які повернулися важко інтегруватися в економіку України та знайти роботу з високою заробітною платою. Так, за урядовою ініціативою з працевлаштування трудових мігрантів які повернулися держава запропонувала роботу на підприємствах ЖКГ та у «великому будівництві» де середня заробітна плата 6645 тис. гривень, на цьому тлі ініціатива уряду виглядає вже й не такою привабливою, тому що люди звикли отримувати зовсім інший дохід за запропоновану роботу.

27 січня 2021 р. Кабінетом Міністрів України було ухвалено рішення про виплату допомоги в розмірі 150 тис. гривень українським заробітчанами які внаслідок пандемії повернулись до України. На реалізацію ініціативи з державного бюджету України планується виділити 108 млн. гривень, а виплату допомоги зможуть отримати 720 осіб. Головними умовами для отримання такого вигідного державного кредитування встановлено: здійснення українським трудовим мігрантом оплачуваної діяльності за кордоном терміном більше одного року; інвестиція власних коштів отримувача повинна бути пропорційна розміру наданої державної допомоги. Встановлюються й особливі умови щодо розміру трудового стажу який громадянин здобув в Україні, передбачається що зі стажем більше ніж десять років отримувачу державної допомоги повертати її не потрібно, якщо ж такий стаж менший, то державна позика в обов'язковому порядку має бути повернена протягом наступних п'яти років [8]. На думку керівника уряду Д. Шмигала така державна підтримка виступить стимулом залишитися в Україні та відкрити власний бізнес, що в свою чергу забезпечить інвестицію у свою громаду та створення нових робочих місць.

Експерти мають протилежну думку, зазначаючи, що це не політика, яка має довгострокову перспективу, і не стратегія, яка допоможе українцям інтегруватися в економіку, це схоже на точкове рішення тут та зараз, яке навряд чи спричинить хвилю охочих повернутися до України [8]. Дослідниця

аналітичного центру CEDOS О. Слободян стверджує, що програма підтримки трудових мігрантів це популістське рішення яким держава намагається показати, що вона не забула про трудових мігрантів. Свою думку дослідниця обґрунтовує надто маленькою кількістю осіб які можуть отримати позику, тобто це не масштабний метод підтримки [31].

Самі ж заробітчани розмірковуючи про урядову ініціативу заявляють, що бояться ризиків, апелюючи до нестійкої економіки України. Так, електрогазозварювальник який до карантину працював в Польщі О. Григор'єв говорить: «Ти абсолютно не застрахований від того, що "вилетиш в трубу". Але проблеми отримаєш. Бо наприклад, потім закрити підприємство буде в кілька разів важче, аніж відкрити. Крім того, сума для відкриття власного бізнесу є замалою». Чоловік відповідає усім вимогам, заявленим в кредитній програмі для трудових мігрантів, однак не впевнений, що скористається нею. Додає сумнівів у створенні підприємницького бізнесу в Україні і соціальний захист. Трудовим мігрантам вигідніше платити податки у Польщі, аніж в Україні, тому, що там їх забезпечать високою пенсією і рядом додаткових бонусів [31].

Таким чином, з масовим поверненням трудових мігрантів до України в українського уряду з'явилась можливість інтегрувати заробітчан в економіку країни, запропонувавши їм роботу в «великому будівництві», зокрема доріг, ЖКГ та в сільському господарстві, де сезонна потреба в працівниках завжди існує. З перспективою в рік, видно, що Україна зазнає поразки в збереженні свого трудового потенціалу. Відсутня чітка національна підтримка та національна політика по збереженню якісних трудових ресурсів всередині країни. Більшість з тих, кому надали роботу незадоволені або її умовами або зарплатнею, тому повторно їдуть до Польщі, а урядова ініціатива про виплату допомоги в розмірі 150 тис. гривень українським трудовим мігрантам, які внаслідок карантину втратили роботу, містить в собі багато підводних каменів та виглядає популістською. Через нестабільну економічну ситуацію в Україні, включаючи високий рівень безробіття та низькі заробітні плати, українці продовжуватимуть виїжджати працювати за кордон, особливо в Польщу. Щоб зупинити трудову

міграцію потрібно підняти рівень життя українців до рівня Польщі, що за оцінками експертів можливо лише за 50 років. Політика з надання пільгових кредитів, спрощеного оподаткування та створення умов для розвитку бізнесу потребує довготривалого, поступового та системного впровадження.

ВИСНОВКИ

Трудова міграція як категорія політичної науки має досить багато дефініцій та синонімічних понять, таких як «економічна міграція» та «праця за кордоном». Кожен дослідник, організація чи законодавство країн світу по-різному трактують поняття «трудова міграція» та «трудоий мігрант». Акумулюючи досліджені варіанти визначень можна зробити висновок, що у всіх випадках під трудовою міграцією розуміється переміщення працездатних осіб за межі державного кордону країни-донора, з метою тимчасового, довгострокового або постійного працевлаштування в державі-реципієнті. Відповідно, трудовим мігрантом визначається особа, яка здійснює оплачувану трудову діяльність на території держави, громадянином якої вона не являється.

Політико-правова база міграційних відносин України і Польщі сьогодні має досить потужний напрацьований базис. Всі правові акти, двосторонні договори та міжнародні угоди, які укладались роками, покликані регулювати міграцію та захищати права мігрантів. Польські внутрішні нормативно-правові акти в сфері міграційної політики проявляють себе як дієвий інструмент в заохоченні трудової міграції з України, в той час як українське законодавство в сфері міграційної політики залишається тільки на папері, або в не прийнятих законопроектах. У сфері двостороннього співробітництва українсько-польської міграційної політики останні вісім років не укладалось нормативно-правових актів та спільних програм, при цьому кількість українських трудових мігрантів в Польщі постійно зростає, а закономірно з цим зростає і попит на правове регулювання даної сфери. Доцільною була б розробка договору між Україною та Польщею, покликаного регулювати сферу спільної міграційної політики, але ймовірність його створення та підписання нам видається невисокою через незацікавленість польської сторони. Окрім того, пандемія COVID-19, яка зумовила встановлення жорстких карантинних обмежень, які вплинули в тому числі і на трудових мігрантів, також вимагає додаткового правового регулювання міграційних процесів. У даній ситуації Республіка Польща досить швидко зреагувала на кризову ситуацію, затвердивши пакет законодавчих змін

під назвою «Антикризовий щит», який передбачає підтримку українських трудових мігрантів в Польщі, тим самим вкотре показавши зацікавленість в українських заробітчанах. В той же час, Україна в своєму правовому полі не продемонструвала належної активності у забезпеченні правового регулювання питань трудової міграції в умовах пандемії.

В додаток до законодавчої бази, в роботі було проаналізовано динаміку ставлень поляків до українців в період з 1990-х рр. до 2021 р. Результати показують, що воно характеризується динамічністю та непостійністю. Серед основних чинників, що формують ставлення поляків до українських трудових мігрантів було визначено наступні: історичні питання між Україною та Польщею; формування іміджу України через тогочасні події та українців, які перебували у Польщі в 1990-х рр.; «Помаранчева революція» та «Революція гідності», які мали позитивний вплив на імідж України в міжнародному інформаційному полі; трудові мігранти, які як на робочому, так і на побутовому рівнях демонструють свої моделі поведінки. Починаючи з 2014 р. ще одним актором у формуванні іміджу українців, а відповідно і ставлень до них, стає Російська Федерація, зокрема її інформаційна політика. Сьогоднішнє ставлення до українських трудових мігрантів у Польщі дуже неоднозначне. З одного боку, соціологічні опитування фіксують зростання симпатії як серед польського суспільства загалом, так і за відгуками колег, які безпосередньо працюють з українцями. Соціологічні опитування, що проводилися серед українських трудових мігрантів у 2020 р., відзначають, що українські заробітчани також задоволені відношенням поляків до них та стосунками з колегами. З іншого боку, частина польського населення висловлює певне занепокоєння, вбачаючи в українських мігрантах пряму загрозу власному працевлаштуванню, а частина українських мігрантів відзначала випадки ксенофобських нападів чи образ в різних ресурсах. Варто відзначити, що дані факти не залишаються без уваги правоохоронних органів, хоча такі злочини, у більшості випадків, не кваліфікуються як такі, що скоєні на національному підґрунті. Також, в Польщі працює Центр моніторингу расистської поведінки, фахівці якого відслідковують

факти проявів різного роду дискримінаційних дій чи висловів, та слідкують за процесом покарання винних, а за необхідності самі беруть в ньому участь. В даний час, це єдина установа, яка лобіює проблему дискримінаційних настроїв поляків, в тому числі і до українських трудових мігрантів. Українська ж влада залишає дане питання поза увагою. Доречним в такій ситуації видається ініціювання українською стороною спільної антидискримінаційної програми співпраці МВС України та Польщі.

Дослідивши сучасний стан української трудової міграції до Польщі в умовах пандемії COVID-19 видно, що польська політика реагування для мінімізації наслідків коронавірусної кризи виявилася вдалою, та допомогла уникнути найгірших сценаріїв розвитку. З огляду на рік який минув, можна сказати, що незважаючи на відтік українських заробітчан на батьківщину в перші місяці пандемії, українські трудові мігранти фактично врятували польський малий, середній та великий бізнес. Польський уряд вдало адаптувався до нових реалій та продовжує впроваджувати політику заохочення міграції. Аналізуючи польський ринок праці, експерти рекрутингових агентств зазначають, що в першому кварталі 2021 р. польський бізнес не стикався з проблемами працевлаштування українців. Хоча Польща і досі не має цілісної політики трудової міграції, українці можуть користуватися усіма державними бонусами, якщо мають посвідку на проживання та легальну роботу. Наприклад, у пандемію українців забезпечують доступом до вакцини проти COVID – 19, компенсаціями за оренду житла та втрату роботи. Спрощення доступу іноземцям до лікарської справи, та збільшення заробітної плати, корелює з результатами соціології щодо пожвавлення інтеграції українських заробітчан в польську економіку. Такі дії польської влади ефективні, тому динаміка трудової міграції українців до Польщі з кожним роком зростатиме. Таким чином, ступінь імовірності прогнозування кількості легальних українських заробітчан у Польщі в 2021 р., включаючи інноваційний фактор впливу пандемії COVID-19 на динаміку української трудової міграції до Польщі, та базуючись на даних 2019 – 2020 рр, за якого

зменшиться кількість довгострокової трудової міграції українців до Польщі низький.

З масовим поверненням трудових мігрантів до України в українського уряду з'явилась можливість інтегрувати заробітчан в економіку країни, запропонувавши їм роботу в «великому будівництві», зокрема доріг, ЖКГ та в сільському господарстві, де сезонна потреба в працівниках завжди існує. З перспективою в рік, видно, що Україна зазнає поразки в збереженні свого трудового потенціалу. Відсутня чітка національна підтримка та національна політика по збереженню якісних трудових ресурсів всередині країни. Більшість з тих, кому надали роботу незадоволені або її умовами або зарплатнею, тому повторно їдуть до Польщі, а урядова ініціатива про виплату допомоги в розмірі 150 тис. гривень українським трудовим мігрантам, які внаслідок карантину втратили роботу, містить в собі багато підводних каменів та виглядає популістською. Через нестабільну економічну ситуацію в Україні, включаючи високий рівень безробіття та низькі заробітні плати, українці продовжуватимуть виїжджати працювати за кордон, особливо в Польщу. Щоб зупинити трудову міграцію потрібно підняти рівень життя українців до рівня Польщі, що за оцінками експертів можливо лише за 50 років. Політика з надання пільгових кредитів, спрощеного оподаткування та створення умов для розвитку бізнесу потребує довготривалого, поступового та системного впровадження.

На основі здійсненого аналізу українсько-польської трудової міграції в умовах пандемії COVID-19 автор робить висновок, що як для України так і для Польщі в міграційному вимірі відносин є важливим захищати свої національні та державні інтереси. Втім, якщо Республіці Польща шляхом ведення своєї політики заохочення трудової міграції українців це вдається, то в Україні спостерігається відсутність комплексної політики з захисту прав трудових мігрантів, їх реінтеграції в українське суспільство та економіку країни, тому виділяються наступні рекомендації:

- Розробити та затвердити продовження «Плану заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей» на 2022-2025 рр.
- Підтримати на державному рівні ініціативу Світового конгресу українців, та створити міжвідомчий орган з питань зовнішньої міграції, який матиме на меті: розробляти та впроваджувати державну політику в галузі міграції; розглядати міграційні проблеми які мають вплив на розвиток держави, виробляючи відповідні рекомендації; займатися розробкою планів, програм та проектів правових актів в міграційній сфері; контролювати міграційну ситуацію в країні; оцінювати проблемні ситуації в державній міграційній політиці; інформувати суспільство щодо результатів своєї діяльності.
- Прийняти законопроект номер 2365 від 31.10.2019 р. "Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном".
- Ініціювати розробку спільної антидискримінаційної програми співпраці МВС України та Польщі.
- Забезпечити економічні важелі утримання українських трудових мігрантів всередині країни, а саме: створення робочих місць з конкурентною заробітною платою; створення умов розвитку малих та середніх підприємств; розробка соціальної політики на користь тих трудових мігрантів які залишилися в Україні.
- Розробити та забезпечити довгострокове та системне впровадження політики з надання пільгових кредитів, спрощеного оподаткування та створення умов для розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний звіт за підсумками опитування громадян України які працюють в Польщі. Vox Populi Agency. 2020. 31 с.
2. Банахевич Ю. Останні тренди трудової міграції: Польща – лідер в ЄС. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3150437-ostanni-trendi-trudovoi-migracii-polsa-lider-v-es.html> (дата звернення: 30.01.2021)
3. Банахевич Ю. У Польщі думають, як повернути трудових мігрантів з України. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3010104-u-polsi-dumaut-ak-povernuti-trudovih-migrantiv-z-ukraini.html> (дата звернення: 30.01.2021)
4. Банахевич Ю. V-Day, або Початок щеплення у Польщі. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3162964-vday-abo-pocatok-seplenna-u-polsi.html> (дата звернення: 30.01.2021)
5. Бутирський З. Чому українські заробітчани не поспішають за кордон. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/chomu-ukrainski-zarobitchany-ne-pospishaiut-za-kordon/a-54934821> (дата звернення: 30.01.2021)
6. Блюк Н. В. Про міграційну політику в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 845.С. 20–27.
7. Вінокуров Я. В Україну повернулося 2 млн заробітчан: в уряді повідомили, як планують залишити їх. Громадське Телебачення. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayinu-povernulosya-2-mln-zarobitchan-v-uryadi-povidomili-yak-planuyut-zalishiti-yih> (дата звернення: 30.01.2021)
8. Войтюк Т. Як зупинити трудову міграцію українців за кордон. Думка експерта. СУСПІЛЬНЕ НОВИНИ. URL: <https://suspilne.media/100630-ak-zupiniti-trudovu-migraciju-ukrainciv-za-kordon-dumka-eksperta/> (дата звернення: 23.01.2021)
9. Денис Шмигаль: Треба навчитися жити в нових умовах щонайменше два роки. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/denis-shmigal-nauchitsya-zhit-novyh-usloviyah-1587495027.html> (дата звернення: 30.01.2021)

10. Декларація про основні принципи та напрямки розвитку українсько-польських відносин . Історико-архівне управління МЗС України. №2. 6 арк.

11. Договір між Республікою Польща і Україною про добросусідства, дружні відносини і співробітництво від 18.05.1992. Україна на міжнародній арені : збірник документів і матеріалів. 1991–1995 рр. – К. : Юрінком Інтер, 1998. –12 с.

12. Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 12.01.93. База даних «Міністерство закордонних справ». С. 1–17.

13. Дослідження: 37% поляків проти надання українцям притулку у Польщі. Польське Радіо. URL: <http://archiwum.polradio.pl/5/38/Artykul/254486> (дата звернення: 05.12.2019)

14. До Варшави прибув борт з працівниками з України. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/05/25/7110303/> (дата звернення: 30.01.2021)

15. Журба О. Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції. Форум права. 2008. № 1. С. 130-133.

16. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» № 341-IX від 05.12.2019. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>

17. Кравченко В. Визначення поняття трудової міграції. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 375-379. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63919/80-Kravchenko.pdf?sequence=1>

18. Кабінет Міністрів України: Розпорядження від 12 квітня 2017 р. № 257-р. База даних «Урядовий портал». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249919575>

19. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2. С. 11-26.

20. Малиновська О. Трудова міграція українців за кордон у дзеркалі наукових досліджень. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2010. Вип. 4. С. 143-153.

21. Малиновська О., Майданік І. Трудові мігранти з України в країнах ЄС та їхні перекази на батьківщину у післякризовий період. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2012. Вип. 11. С. 125-143.

22. Меморандум про співпрацю в галузі розвитку системи інспекції праці на 2004–2007 рр. від 24.06.2004. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_093

23. Нагорняк Т. Л., Пачос Ю. В. Міграція українців до Польщі як наслідок державної політики. Політичне життя. 2018. №3. С. 27 – 35.

24. Немировський Б. Українські мігранти в Польщі: вороги чи творці економічного дива. ГЛАВКОМ. URL: <https://glavcom.ua/publications/ukrajinski-migranti-v-polshchi-vorogi-chi-tvorci-ekonomichnogo-diva-437174.html> (дата звернення: 05.12.2019)

25. Національний банк України: Економічний огляд тижня від 8 травня 2020 р.. База даних «Національний банк України». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Weekly_economic_review_2020-05-08.pdf?v=4

26. Проект Закону про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордон 2365 від 31.10.2019. База даних «Урядовий портал». URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-zakhist-trudovikh-migrantiv-ta-borotbu-z-shakhraystvom-u-pratsevlashtuvanni-za-kordon>

27. Посол України в Польщі А.Дешиця: протягом 10 днів українсько-польський кордон перетнуло понад 100 000 громадян. База даних «Посольство України в Республіці Польща». URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/posol-ukrayini-v-polshchi-deshchicya-protyagom-10-dniv-ukrayinsko-polskij-kordon-peretnulo-ponad-100-000-gromadyan> (дата звернення: 30.01.2021)

28. Польща пішла на послаблення карантинних вимог для сезонних робітників з України. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/05/21/7110212/> (дата звернення: 28.01.2021)

29. Пазій В. Десятки тисяч українських заробітчан втратили роботу в Польщі через пандемію – дослідження. OBOZREVATEL. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/economy/stalo-vidomo-skilki-ukrainskih-zarobitchan-pokinuli-polschu-cherez-pandemiyu.htm> (дата звернення: 30.01.2021)

30. Проведення засідання Міжурядової комісії сприятиме поживленню двостороннього товарообігу між Україною та Польщею. База даних «Міністерство закордонних справ України». URL: <https://mfa.gov.ua/news/provedennya-zasidannya-mizhuryadovoyi-komisiyi-spriyati-pozhivlennyu-dvostoronnogo-tovaroobigu-mizh-ukrayinoyu-ta-polshcheyu> (дата звернення: 30.01.2021)

31. Прихід В. Чи вдасться повернути трудових мігрантів до України позиками?. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/chy-vdastsia-povernuty-trudovykh-mihrantiv-do-ukrainy-pozykamy/a-56545708> (дата звернення: 20.02.2021)

32. Позняк О. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 2. С. 169-182.

33. Пачос Ю. В. Міграційний вимір транскордонного співробітництва України та Польщі. Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2019. С. 250 – 254.

34. Прокопчук К. М., Правові та організаційні засади міграційної політики України і Республіки Польща наприкінці ХХ ст. – у першому десятилітті ХХІ ст. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 28. С. 177 – 181.

35. Польща зацікавлена в українських трудових мігрантах – експерт. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/poland-ukrainian-workers/28964691.html> (дата звернення: 20.02.2021)

36. Павлів В. Чому поляки не люблять українців?. ZN,UA. URL: https://dt.ua/POLITICS/chomu_polyaki_ne_lyublyat_ukrayintsiv.html (дата звернення: 13.02.2020)

37. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. Політичний менеджмент. 2006. Вип. 2. 127 с. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8810/11-Rovenchak.pdf?sequence=1> (дата звернення: 13.02.2020)

38. Романюк М. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання. Львів : Світ, 1999. 290 с.

39. Решетова Г. Сутність категорій «трудова міграція» й «міграційний рух населення». Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 2. 2014. С. 999-1003 URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/206.pdf>

40. Рибак А. Ставлення поляків до українців: динаміка та визначальні чинники. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: «Політичні науки». 2010. №4. С. 153 – 167.

41. Сердюк В. Українці в Польщі та їхні права: про що Зеленському варто поговорити у Варшаві. Європейська Правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/08/23/7099993/> (дата звернення: 20.02.2021)

42. Соцопитування: українські трудові мігранти планують в 2021 році більш активно інтегруватися в Польщі. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/20/672146/> (дата звернення: 20.02.2021)

43. Стельмашук О. Раби Європи? Сповідь заробітчанина після нашої публікації, або Чому я ніколи не повернусь у Польщу. Володимирець.City. URL: <https://volodymyrets.city/articles/74825/rabi-evropi-spovid-zarobitchanina-pislya-nashoi-publikacii-abo-chomu-ya-nikoli-ne-povernus-u-polschu> (дата звернення: 20.02.2021)

44. Тарасюк С. Куди подінуться наші заробітчани після карантину. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/04/09/42805517/> (дата звернення: 20.02.2021)

45. Токарюк О. Заробітчани під замком: чому влада не хоче випускати трудових мігрантів з України і до чого це може призвести. Громадське Телебачення. URL: <https://hromadske.ua/posts/zarobitchani-pid-zamkom-chomu-vlada-ne-hoche-vipuskati-trudovih-migrantiv-z-ukrayini-i-do-chogo-ce-mozhe-prizvesti> (дата звернення: 20.02.2021)

46. Тиндик Н. Трудова міграція в епоху глобалізації: інтеграція у світ чи втеча від бідності: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2009. С. 600, 6 ст.

47. Уряд розглядатиме кожен запит щодо сезонних працівників з України окремо – коментар МЗС та Мінекономіки. База даних «Урядовий портал». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozglyadatime-kozhen-zapit-shchodo-sezonnih-pracivnikov-z-ukrayini-okremo-komentar-mzs-ta-minekonomroztvku>

48. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне працевлаштування працівників від 16.02.1994. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_026

49. Угода між Кабінет Міністрів України та Уряд Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху від 28.03.2008. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_138

50. Українці у Польщі воліють бути непомітними – польський журналіст. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29660470.html> (дата звернення: 30.01.2021)

51. Фітісова А. Слободян О. Коронавірус і міграція: як реагував уряд. Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/pro-nas/> (дата звернення: 30.01.2021)

52. Фоміна Й. та ін. Польща-Україна, поляки-українці. Погляд з-за кордону. Інститут справ публічних (Варшава). 2013. 91 с.

53. Чурилова К. У Польщі значно зросла неприязнь до українців і німців. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/u_polshhi_znachno_zroslo_nepriyazn_do_ukrayintsiv_i_nimtsiv_n1458392 (дата звернення: 30.01.2021)

54. Шатаєва Т. Кожен другий громадянин Польщі не проти, щоб українець був його шефом – результати опитування. SPIDER'SWEB Блог для українців у Польщі. URL: <https://cutt.ly/zb0X1oN> (дата звернення: 30.01.2021)

55. Юськів Б. Глобалізація і трудова міграція в Європі: монографія. Рівне. 2009. С. 480, 141-250 ст.

56. Як поляки ставляться до українців: стали відомі шокуючі результати опитування. РБК-Україна. URL: <https://styler.rbc.ua/ukr/zhizn/polyaki-otnosyatsya-ukraintsam-stali-izvestny-1520962951.html> (дата звернення: 30.01.2021)

57. Як поляки ставляться до українських заробітчан. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2475411-ak-polaki-stavlatsa-do-ukrainskih-zarobitcan.html> (дата звернення: 30.01.2021)

58. UWC proposes establishing interdepartmental body for issues of external migration. Ukrainian World Congress. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/news/uwc-proposes-establishing-interdepartmental-body-for-issues-of-external-migration/> (дата звернення: 30.01.2021)

59. Banachewycz J. Epidemia w Polsce. Ukraińscy migranci zarobkowi w trybie wyczekiwania. Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.pl/rubric-economy/2909213-epidemia-w-polsce-ukrainscy-migranci-zarobkowi-w-trybie-wyczekiwania.html> (дата звернення: 30.01.2021)

60. Blisko 12 proc. pracowników z Ukrainy wyjechało z Polski. Firmy już odczuwają ich brak. money.pl. URL: <https://www.money.pl/gospodarka/blisko-12-proc-pracownikow-z-ukrainy-wyjechalo-z-polski-firmy-juz-odczuwaja-ich-brak-6494874377279617a.html> (дата звернення: 30.01.2021)

61. Iwaniuk O. Opowieści z Klubu Ukraińskich Kobiet. Polityka. URL: <https://cutt.ly/lb2jPng> (дата звернення: 30.01.2021)

62. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej [oficjalna strona]. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina>

63. Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii [oficjalna strona]. URL: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologia>

64. Populacja cudzoziemców w Polsce w czasie COVID-19. Główny Urząd Statystyczny. URL: <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/kapital-ludzki/populacja-cudzoziemcow-w-polsce-w-czasie-covid-19,12,1.html> (дата звернення: 25.02.2021)

65. Stosunek polaków do innych narodów. Komunikat z badan. Warszawa, styczeń 2010 r. Warszawa: Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, 2010. 10 s.

66. Tarcza antykryzysowa. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa>

67. Ukraińcy na pandemicznym rynku pracy. Nowe warunki i więcej obowiązków za tę samą kasę. pulsHR.pl. URL: <https://www.pulshr.pl/pracatymczasowa/ukraincy-na-pandemicznym-ryнку-pracy-nowe-warunki-i-wiecej-obowiazkow-za-te-sama-kase,78830.html> (дата звернення: 25.02.2021)

ДОДАТОК А

Таблиця 1.1 - Динаміка зміни рівня симпатії поляків до українців та інших народів

Народи	Відповіді респондентів по роках			
	1993	2001	2004	2010
	у %			
Українці	12	19	29	34
Населення США	62	50	45	45
Білоруси	19	26	21	34
Чехи	38	47	49	53
Французи	61	55	45	51
Німці	23	32	33	39
Цигани (роми)	6	17	15	23
Росіяни	17	23	18	34
Румуни	9	15	14	26
Серби	10	17	15	31
Словаки	33	42	41	51
Угорці	47	47	43	49
Італійці	63	54	50	52

Таблиця 1.2 - Динаміка зміни рівня антипатії поляків до українців та інших народів

Народи	Відповіді респондентів по роках			
	1993	2001	2004	2010
	у %			
Українці	65	49	34	29
Населення США	9	14	20	16
Білоруси	47	40	37	23
Чехи	28	15	14	9
Французи	9	9	19	10
Німці	53	36	34	28
Цигани (роми)	75	56	56	47
Росіяни	56	47	53	31
Румуни	66	56	54	35
Сербби	55	42	40	23
Словаки	27	15	16	11
Угорці	18	15	13	10
Італійці	6	8	11	10